

HİPNOZ

Dr. Muhterem ERCAN*

Hipnoz, bazılarınmızın henüz duymadığı, bazılarınmızın sadece isminden haberdar olduğu, pek çoğumuzun ise duyduğu halde inanmadığı bir olaydır. Hipnozun bugün için herkes tarafından kabul görmüş net bir tanımı yoktur. Bunun başlıca sebebi de doğasının tam olarak anlaşılammış olmasıdır. Bununla birlikte bir tanımı yapılmak istenirse, "Hipnoz, suni olarak üretilen uykuya benzer hal ve bu haldeki kişinin, verilen telkinleri yerine getirmesi veya telkinleri kabul etmesinin uyanıklıktan farklı olması halidir", diyebiliriz.

HİPNOZUN TIPTA UYGULANİŞ TARİHÇESİ

Bugün için ele geçen belgelerden anlıyoruz ki hipnoz, tarih öncesinden beri bilinen bir olaydır. Meselâ Hind medeniyetinde, Hintli fakirlerin kendi vücutlarında oluşturdukları hallerin çoğu hipnotik transla yakın ilgilidir. Bu kişilerin ağrıyı bloke edebilmeleri, sıcağa-soğuğa tahammülleri, solunum sayısını oldukça azaltabilmeleri, vücutlarını taş gibi kaskatı (kataleptik) hale sokabilmeleri, metabolizmalarını bile etkileyerek günlerce aç ve susuz kalabilmeleri, hep hipnotik transla ilgili durumlardır. Aynı tip olaylara Eski Çin ve Mısır'a ait belgelerde de rastlanılmıştır.

Hipnoz kelimesi, ilk defa İngiliz doktor Briad tarafından kullanılmıştır. Briad bu kelimeyi, Yunan mitolojisinde "uyku veren tanrı" diye geçen "Hypnoz" isminden almıştır. Ama hipnoz olayının bilinen modern tiptaki babasının ise, Mesmer olduğu kabul edilmektedir.

1734-1815 yılları arasında yaşamış olan Franz Anthony Mesmer, 1765'te, "Yıldızların ve Seyyarelerin İnsan Vücudu Üzerindeki Tesiri" isimli doktora teziyle, insanların yıldızların tesiri altında yaşadığını, kâinatı dolduran manyetik akışkanların insanlara tesir ettiğini ileri sürmüştür. Mesmer daha sonra çalışmalarını geliştirerek, miknatıslardaki akışkanı insan vücudunda toplayıp hasta vücutlara aktararak tedaviler yapabileceğini düşünmeye başladı. Bu teoriye de "Magnetisme Animale" adını verdi. Miknatıslı çubuklarla yaptığı denemelerde bugün hipnoz diye bildiğimiz trans durumlarını elde edince, tedavi çalışmalarına başladı ve bazı tedavileri gerçekleştirmeyi başardı. Kendisine yapılan pek çok itirazlardan ve karşı çıkmalardan sonra memleketini terketmek zorunda kaldı. Ama önemli olan, hipnotik transla ilgili tartışmalar bilim dünyasında başlatmış olmasıydı. Başlayan bu tartışmalar sonunda, Fransa Kralı XVI. Louis, bu konunun incelenmesi için komisyonlar kurdu.

Bu komisyonlardan biri olumsuz karar verdi. Diğerinde ise görüş ayrılıklar çıktı. İşte bu gibi para-

* Genelkurmay Sağlık Hizmetleri Daire Başkanlığı.

normal fenomenlerin araştırılıp incelenmesine yol açan bu tesbitlerinden dolayı Mesmer ve Mesmerizm, parapsikolojinin araştırılmasının başlangıcı kabul edilir. Bundan dolayıdır ki, hipnoz olayı önceleri Mesmerizm olarak tanınırdı.

Bu tarihlerden sonra, konuya ilgi duyan hekimlerin çeşitli çevrelerin baskılarına rağmen olağanüstü sabırlı ve kararlı araştırmalarıyla konu daha da geliştirildi ve Fransa'da 1821'de Reclaimer, 1829'da Cloquet, hipnoanestezi ile ağrısız ameliyatlara yapmaya başladılar. 1855'te Esdaille, 3000'den fazla küçük ameliyat, 300 büyük ameliyat ve 19 ampütasyonu yalnızca hipnoanesteziyle yaptığını ilân etti.

1837'de Fransız dişçi Oudet, telkin edilmiş anestezi den faydalanarak ilk defa bir diş çaktı. Tabii ki bu ilkler, kayda geçmiş olan ilklerdi. Bunun yanında, kayda geçmemiş ve bundan dolayı bilinmeyen daha önceki çalışmalarda mutlaka vardı.

Kemoanestezinin gelişmesinin de bu tarihlere rastlamış olması hipnoanestezi çalışmalarını zamanla geriletmiş; fakat son zamanlarda, mutlaka cerrahi operasyonu gerektiren, fakat genel anestezi kontrendikasyonu olan vakalara alternatif çözüm arayışı, hipnoanesteziyi giderek yine gündeme getirmiştir.

Çağımızı etkileyen doktorlardan Sigmound Freud'un de, psikoanaliz teorisini kurarken hipnozdan yararlandığı bilinmektedir.

Geçen bu süreler zarfında hipnoz uzun uzun araştırılıp tartışıldıktan sonra, 1955'te British Medical Association, 1958'de American Medical Association, hipnozun tıpta bir teşhis ve tedavi metodu olarak kullanılabilirliğini resmen kabul etmiştir.

Ayrıca 1957'de Michigan State Board of Dentistry, Amerikan başsavcısından, diş hekimlerinin günlük tedavilerinde hipnozu kullanabileceğine dair bir karar çıkarmıştır. Bu gelişmelerden sonra hipnoz, tıpta bir teşhis ve tedavi metodu olarak resmen yerini almış ve Amerika ve İngiltere başta olmak üzere pek çok gelişmiş ülkede bir bilim dalı olarak kabul edilmiştir. Bugün hipnoterapi uygulayacak hekimlere bu konuda eğitim yaptırılmaktadır.

BİR TEŞHİS VE TEDAVİ METODU OLARAK HİPNOZ

Bir teşhis ve tedavi metodu olarak hipnozun uygulanışı o kadar geniştir ki, cilt hastalıklarından kadın doğum hastalıklarına, diş hekimliğinden çocuk sağlığı ve hastalıklarına kadar tıbbin hemen bütün dallarında uygulanması vardır. Ama daha çok psikik kökenli, tıpta psikosomatik hastalıklar olarak isimlendirdiğimiz hastalıkların ve organik olarak isimlendirdiğimiz hastalıkların tedavisinin yanısıra, bunların semptomlarının veya ağrılarının giderilmesinde kullanılabilirlerdir.

Hipnoterapi ile faydalı olunabilen hastalıklardan,

çocuklarda daha çok olmakla birlikte büyüklükte de görülebilen gece yatak ıslatmasında oldukça başarılı sonuçlar alınabilmektedir. Bunun gibi psikojenik empotans tedavisi, kekemelik tedavisi yapılabildiği gibi, çok ağrılı olan Zona Zocater denilen virütik cilt hastalığında da ağrılar başarıyla giderilebilmektedir.

Ağrı tedavisi açısından benzer olarak trigeminal nervali ağrıları, fantom ağrıları da hipnozla başarılı olarak tedavi edilebilmektedir. Ayrıca hipnoz, anestezi ve aneljezide, yani ağrı ve duyuyu kaldırmada ve bazı hastalıkların tedavisinde olduğu kadar, alışkanlık ve bağımlılık tedavilerinde de uygulanabilmektedir. Bunlara örnek olarak da, öncelikle sigara alışkanlığı ve alkol bağımlılığı söylenebilir. Ayrıca çok yeme alışkanlığı sebebiyle oluşan şişmanlık tedavisi de yapılabilmekte ve "trikotillomani" denilen saç yeme alışkanlığı, tırnak yeme alışkanlığı gibi alışkanlıkların tedavileri de başarıyla uygulanabilmektedir.

Burada yeri gelmişken sigara alışkanlığı tedavisinde hipnoterapinin önemini vurgulamak için Burger hastalığındaki sigara bağımlılığını örnek vermek istiyorum. Bu hastalıkta kişi, sigaraya tam anlamıyla bağımlıdır ve hiçbir şekilde bırakamamaktadır. Sigaranın etkisiyle de bu kişilerde, genellikle kalbe en uzak bölgeden başlayarak damarlar tıkanmakta ve vücut bölgesi, cerrahi olarak vücuttan ayrılmaktadır. Yani kollar, bacaklar veya başka vücut bölgeleri kaybedilmektedir. Buna rağmen hasta bir türlü sigarayı bırakamamaktadır. Benzer olarak, günlük 2-3 paket sigara içen enfarktüs hastalarında da hasta hiçbir şekilde sigaradan kopamaz. Fakat, her iki durumda da sigaranın derhal kesilmesi gerekir. İşte bu ve benzeri durumlarda sigara alışkanlığı tedavisinde hipnoz, oldukça etkili bir tedavi metodu olabilmektedir.

Benzer şekilde, alkol bağımlılığında da hipnoterapi, kişiyi hayata ve topluma kazandıran oldukça etkili ve bazen de yegane tedavi metodu olabilmektedir.

HİPNOZUN DEĞİŞİK ALANLARDA KULLANIMI

Elimize geçen yurtdışı yayınlardan takip edebildiğimiz kadıyla, İngiltere, İtalya ve diğer bazı ülkelerde polis karakollarında ve mahkemelerde, sorgulamada hipnozdan faydalanılmakta ve yalan makinaları olarak bilinen sorgulama makinalarının kabul gördüğü ölçüde de kabul görmektedir. Ayrıca casusluk faaliyetlerinde, spor karşılaşmalarında kullanıldığına dair bilgilere de rastlanılmaktadır.

HİPNOZ UYGULAMASININ SOSYAL VE AHLÂKÎ YÖNÜ

Hipnoz bugün için bilinen hiçbir tıbbi kontrendikasyonu yoktur. Ayrıca dikkatli ve usta bir hipno-

T Ü B İ T A K

HÜSAMETTİN TUĞAÇ VAKFI

ARAŞTIRMA ÖDÜLÜ

Ülkemizde teknolojik yenilik getirme özelliği taşıyan, önemli araştırmalar yapan bilim adamı ve araştırmacılara her yıl "TÜBİTAK-HÜSAMETTİN TUĞAÇ ÖDÜLÜ" verilmektedir. Bu yıl verilecek ödül miktarı, ödüle layık görülecek her araştırma için 1.500.000.- (Birmilyonbeşyüzbin)TL. dir. Adaylık için en son başvurma tarihi 31 Ocak 1989 dur.

GENİŞ BİLGİ VE MÜRACAAT İÇİN ADRES:

TÜBİTAK HÜSAMETTİN TUĞAÇ VAKFI YÖNETİM KURULU BAŞKANLIĞI
Emek İşhanı, Kat 16 Kızılay/ANKARA- Tel: 125 66 45/225

zitör tarafından kullanıldığında, oldukça güvenli ve emniyetli bir teşhis ve tedavi metodu olabilmektedir.

Hipnozun kontrendikasyonları olmamakla beraber, ahlaki, vicdanî, kanunî sınırlandırılmasının olması da gerekir. Çünkü hipnoza alınan kişiye, kendini koruyamayacağından, örneğin fiziksel bir zarar vermek mümkündür. Ayrıca, hipnoz altındaki durumdan yararlanılıp rasyonalize edilerek masum kişilere, en çirkin ve hunharca fiiller işletilebilir. Bu da hipnozun etik yönünü ilgilendiren bir konudur.

1949'DAN GÜNÜMÜZE HİPNOZ KONUSUNDA YAPILAN YAYINLAR

Halen 1949'dan beri İngiltere'de Journal of Medical Hypnotism. 1952'den beri Amerika'da, American Journal of Clinical Hypnosis, yine Amerika'da 1953'den beri The Journal of Clinical and Experimental Hypnosis dergileri süreli olarak yayınlanmaktadır. Bu dergilerden ikisi, periyodik olarak YÖK ve Bilkent Kütüphaneleri'ne gelmektedir.

Ülkemizde ise, ilk ciddi çalışma, Dr. C.Tan tarafından hipnoz üzerine tez hazırlanmasıyla olmuştur. Yine Prof.Dr. Recep Doksat, ihtisas tezini hipnoz

üzerine vermiştir. Diş hekimi Turan Cengiz de "Hipnodonti" isimli bir tez vermiştir.

Kitaplara gelince, ülkemizde hipnoz konusunda bugüne kadar yayınlanmış, benim tespit edebildiğim 4 kitap vardır. Bunlar, Dr. Ali Eşref Müezzinoğlu'nun "Hipnoz", Pediatrist Dr. Murat Yurdakök'ün "Hipnotizma", Prof.Dr. Recep Doksat'ın ve son olarak da Tahir Özakkaş'ın "Hipnoz" isimli kitaplarıdır. Ayrıca bu konuda Prof.Dr. Ahmet Edip Uysal ve Prof.Dr. Hayati Çelebi'nin yayınladığı çeşitli makaleler bulunmaktadır.

Türkiye'deki yayınların genel bir değerlendirilmesi yapılmak istenirse, şunları söyleyebiliriz:

Türkiye'de hipnoz henüz tanınmadığından ve tartışmalar böyle bir şeyin olup olmadığı veya kabul edilip edilmeyeceği aşamasında bulunulduğundan, bu kitapların ve makalelerin genel karakteri de konuyu tanıtmaya veya varlığını ispat etmeye yöneliktir. Tıbbî tedavilerde nasıl kullanılacağına tartışılması aşamasına henüz gelinmemiştir. Yurtdışında yayınlanan bu konudaki kitapları incelediğimizde, onların bir fakülte ders kitabı karakterinde olduğunu görmekteyiz. □

HİPNOZ MAHKEMEDE

Frank Rock ile evli olan Vickie Loren, Amerika Birleşik Devletleri'nin Illinois şehrinde, 1984 yılının ilkbaharında kocasını tabancayla vurdu. Kurşunlar Frank Rock'un göğsüne saplanmış ve birkaç saat içinde öldürmüştü.

Bu olayın hemen ardından yapılan duruşma sırasında Vickie Loren'in, cinayet olayı ile ilgili kayda değer hiçbir ayrıntıyı hatırlayamadığı görüldü.

Frank Rock'un öldürülmesi ile ilgili sorunları çözebilmek için, Vickie Loren'in avukatları bir hipnoz uzmanı getirdiler. Hipnotize edilen Loren, bu sırada kendi savunmasında çok büyük önem arzeden delilleri açıkladı. Buna göre Loren, tabancasının horozuna baş parmağını koyuyor, fakat tetiği çekmiyordu. Cinayet olayında kullanılan tabanca bir silah uzmanına inceltirildiğinde, silahın yere düşmesi sonucu ateşleme yaptığı ortaya çıktı. Hakim, hipnoz altında ortaya çıkarılan delillerin geçerli olabileceğinden şüphelenerek bu delillerin, savunmanın bir kısmı olabileceğine karar verdi. Loren'in delillerini, hipnoz sırasında ortaya çıkarılan ve hipnozla daha önceden verilememiş olabileceği deliller olarak değerlendirdi ve V.Loren'i kasıtsız adam öldürme suçundan 10 yıl hapse mahkûm etti.

Loren'in yakınları, onun hakkındaki mahkûmiyet talebinin yeniden görüşülmesi için, Birleşmiş Milletler Yüksek Mahkemesi'ne dilekçe verdiler. Dilekçe kabul edildi. 22 Haziran 1987'de Birleşmiş Milletler Yüksek Mahkemesi (tamamıyla yasal bir iştirak olarak kabul edilir) Frank Rock'un davasını karara bağladı ve Loren'in kendi kendini savunmada şahitlik hakkına sahip olduğunu göz önünde bulundurarak, hipnoz altındaki sanığın şahitliğini ve hipnotik olarak elde edilen delilleri şüpheliyse sorgulama sayesinde delillerin doğruluğunun ortaya çıkarılabileceğini prensip olarak kabul etti. Ancak hakim Harry A. Blackmun, çoğunluğun kararını göz önüne alarak, hipnoz altında verilen cevapların değişken olduğuna, dolayısıyla doğruluğunun garanti edilemeyeceğine hükmetti. Hipnozda ortaya çıkanların çoğunun faydasız olduğunu düşündü. Ancak hipnozun doğru veya hatalı olan hatıraların anlaşılmasına yardım edebileceğini kabul etti. Bu karar, mahkeme usullerinin oldukça üzücü değişimlere yol açacak büyüleyici imkânların bir çoğunu şimdiden haber vermiş oluyor. Örneğin bir sanık, hipnoz yapılmaya izin verirse, davacı, sanığın hafızasını sarsmak için hipnozu kendi amacıyla kullanmak isteyebilecektir. Ayrıntıların hatırlanması için hipnotik yardımcıların kullanımı, herhangi bir tanıkla, mahkemede sanığın yargılanmasına engel olabilir. Bu sebeplerden dolayı da bir cinayet davası, yanlış bir sonuçla karara bağlanabilir.

Frank Rock ile ilgili karar, suçluyu yargılamada kullanılan usulleri etkilerken, adil olarak, çifte standardlı bir

yargılama ortaya koydu. Hatta hipnozcu sahasında uzmanı, davanın kararında jürinin yetkilerini bile kullanabilecekti. Ancak bu jüri yetkilerinin kullanımı hangi standarda bağlı olacak, hakim bu karar nasıl değerlendirileceğiyle sonuçla bağlayacaktır?.. Bir hipnoz uzmanı, profesyonel bir lisansa sahip olmayıp, gerçekleri saptırmada çok kurnaz profesyonel bir hilekâr olabilir.

Hipnozun bilimsel olarak kullanılması son günlere rastlar. Mahkemede jüri heyeti, hipnotik seanslardan evvel, sanığın hafızasına bir savunma beyanatının hipnoz yoluyla verilip verilmeyeceğini araştırmak zorundadır. Ayrıca bir de şu husus var ki, hipnoza maruz kalan kişi, verdiği cevaplarla hipnoz uzmanını memnun etmeye çalışabilir. Bu cevapların ise, hipnoz uzmanının düşüncelerine uygun olması beklenebilir. Üstelik hipnoz esnasında hafıza zorlaması bile olabilir. Daha zorlu, sıkı sorgulamalarda hipnoz altındaki birey doğru veya yanlış olan bilgileri büyük bir güven içinde aktararak gerçekleri söylüyormuş imajını verebilir.

Hipnotik olarak elde edilen deliller, sanığa yarar sağlayacaksa, "Frank Rock Kararı"nın içeriği korunarak bütün deliller dinletilmelidir. Tanınmış bir hipnoz uzmanı, bu gibi mahkeme usullerinde noksanlıklar olduğunu kabul eder. Bir kimse hipnotik trans halinde iken yalan da söyleyebilir. Bütün bunlardan anlaşılacağı üzere, hipnoz sayesinde şuuraltındaki olaylardan sadece aktarılması istenen olaylar ortaya konabilir. Bu durumda sanık, doğru olarak bildiği şeyleri söyleyerek, kendi kendine yardım edebilir. Hipnoz ile elde edilen itiraf, böylece farklı yapıda olacağı gibi, mahkeme avukatları da hipnoz sayesinde önemli bir gündem oluşturacak ve hipnozla elde edilen deliller, davacılar için yepyeni bir delil kaynağı olacaktır.

Davalı olsun, davacı olsun her iki taraf ayrı ayrı hipnoz uzmanları getirecek, birbirinin amaçlarına tamamen aykırı bir savunma yapacaklardır.

Davacının hipnozcusu, bir delil oluşturabilmek için, karşı tarafın hipnozcusuna suçlamalarda bulunup, hipnoz halindeki bireyin hafızasında yeni şeyler oluşturarak hipnotik deliller ortaya çıkarmak isteyecektir. Bu sırada sanığın hipnozcusu da karşı tarafın hipnozcusunun güvenirliliği için delil isteyecektir. Bu gibi durumlar, sanığın sorgulamasında şaşırtıcı olacak; kimin suçlu, kimin suçsuz olduğunu karar vermede birçok zorluklar ortaya çıkaracaktır.

Yüksek Mahkeme, hipnotik olarak elde edilen delillerin kabulünde bir sınırsızlık olduğunu kabul etmedi. Nitekim Vickie Loren örneğinde hakim, ilk sorgulamada Vickie Loren'in kendi kendini savunmasına tam olarak izin verilmeyeceğini kabul etmiş; mahkeme jüri kararını esas almıştır. Neticede kesin olan şu ki, hipnotik olarak elde edilen bu savunma, mahkemelerde sunulacak ilk ve son savunma olmayacaktır.

OMNI'den çev.: Ekrem MERTER

**BİR SÖZ Kİ, SÖYLEMENEN DE OLUR, SÖYLEME.
BİR İŞ Kİ, YAPMASAN DA OLUR, YAPMA.**

R.Tagor